

Ivara Godmaņa
Valdības programma
07.05.90-03.08.93

KOPIJA

LATVIJAS REPUBLIKAS MINISTRU PADOME

LATVIJAS REPUBLIKAS VALDĪBAS TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBAS

P R O G R A M M A

Rīga

1990. g. jūlijs

PROGRAMMAS SATURS

Ievads	I
1. Latvijas Republikas darbības ārpolitiskie aspekti	4
2. Ekonomiskā sistēma	
2.1. Īpašuma attiecības (konversija)	10
2.2. Uzņēmējdarbība	14
2.3. Preču un pakalpojumu tirgus	16
2.4. Finanšes un kredīts	24
3. Iedzīvotāju sociālā aizsargātība	
3.1. Darbs un darba alga	38
3.2. Nodarbinātība un strādājošo pārkvalifikācijas sistēma	38
3.3. Dzīves iztikas minimums	40
3.4. Iedzīvotāju sociālā nodrošināšana	44
4. Tautsaimniecības struktūrpolitika	
4.1. Tautsaimniecības kopējās problēmas	46
4.2. Enerģētika	49
4.3. Rūpniecība	53
4.4. Agrorūpnieciskais komplekss	59
4.5. Mežsaimniecības komplekss	67
4.6. Zivsaimniecības komplekss	71
4.7. Celtniecības komplekss	74
4.8. Transports un ceļu saimniecība	79
4.9. Sakari	86
4.10. Iedzīvotāju apkalpošanas sfēra	91
4.11. Ekoloģija	95
5. Sociālā un kultūras infrastruktūra	99
6. Tiesiskā politika	108
7. Vietējā pašvaldība un reģionālās problēmas	112

I E V A D S

Pēckara gados republikā realizēts daudz voluntāru un ekonomiski nepamatotu pasākumu. Tāpēc tautas saimniecībā ir izveidojušās nopietnas disproporcijas un strukturālas deformācijas. Piespiedu kolektivizācija un kampaņa par viensētu likvidēšanu sagrāva lauksaimniecības materiāltehnisko bāzi. Praksē pierādījies, ka lielākā daļa izveidoto kopsaimniecību un valsts saimniecību nav spējušas efektīvi saimniekot. Tā rezultātā neapmierinoši tiek izmantota republikas galvenā nacionālā bagātība - zeme. Salīdzinājumā ar pirmskara periodu lauksaimnieciski izmantojamās zemes platība samazinājusies par 1,1 miljonu ha jeb par 30 procentiem. Tai pašā laikā kopējais iedzīvotāju skaits ir pieaudzis par 800 tūkstošiem jeb par 43%, bet pilsētu iedzīvotāju skaits - par 1,2 miljoniem jeb 2,9 reizes. Lauksaimniecības produkcijas ražošana salīdzinājumā ar 1938. gadu pieaugusi tikai 1,5 reizes, turklāt tas zināmā mērā noticis tādēļ, ka tika importēta spēcība.

Lauksaimniecības produkcijas patēriņš republikā audzis daudz lēnāk nekā ražošana, jo ievērojama daļa lopkopības produkcijas tiek piegādāta vissavienības fondam. Minēto faktoru ietekmē radušās tagadējās grūtības iedzīvotāju apgādē ar pārtiku. Augstvērtīgo pārtikas produktu patēriņš ievērojami atpaliek no Latvijas Republikas pirmskara patēriņa līmeņa. Rēķinot uz vienu iedzīvotāju, 1989. gadā patērēti 77 kg gaļas (bez taukiem un II kategorijas subproduktiem) un 454 kg piena un piena produktu (pārrēķinot pienā), bet pirmskara gados - attiecīgi 85 kg un 566 kg.

Nesamērīgi lielais pilsētu iedzīvotāju pieaugums ir tiešas sekas ekonomiski nepamatotajam rūpniecības ekstensīvās

attīstības kursam, kas tika realizēts pēc principa - ievadam darbaspēku un izejvielas, izvedam gatavo produkciju. Tā kā šo kursu katra atsevišķā vissavienības ministrija realizēja šaurās resoru interesēs, republikas rūpniecība ir izveidojusies nevis par vienotu saimniecisku un ekonomisku kompleksu, bet gan par dažādu vertikāli centrētu uzņēmumu un ražotņu konglomerātu ar atpalikušu tehnisko bāzi. Rūpniecības tehniskā atpalicība ir ekstensīvā attīstības kursa un aplamās investīciju politikas rezultāts.

Rūpniecības tehniskajai rekonstrukcijai joprojām netiek veltīta pienācīga uzmanība, lai gan pamatfondu nolietojums pārsniedz 50% un ievērojama daļa ražošanas iekārtu tiek ekspluatēta jau 10 un vairāk gadu. Daudz jauniegādāto iekārtu tiek izmantots nevis novecojušos iekārtu nomaiņai, bet gan jaunu darba vietu radīšanai. 1989. gadā novecojušos ražošanas iekārtu nomaiņai izmantoti tikai 14% no kopējiem kapitālieguldījumiem rūpniecībā, bet vissavienības pakļautības uzņēmumos - 11 procenti.

Ekstensīvā rūpniecības attīstība nebija saskaņota ar attiecīgās sociālās infrastruktūras attīstību. Tāpēc republikā izjūtama asa dzīvokļu krīze. Nepietiek vietu pirmsskolas bērnu iestādēs. Liela daļa skolu spiesta strādāt divās maiņās. No mūsdienu prasībām ievērojami atpalikusi veselības aizsardzības iestāžu materiāltehniskā bāze.

Latvijas Republikas Valdība par galvenajiem savas darbības uzdevumiem atzīst:

1. Panākt un nodrošināt republikas sociālās un ekonomiskās attīstības stabilitāti, garantēti apmierināt iedzīvotāju vajadzības pēc pārtikas, patēriņa precēm un pakalpojumiem,

medicīniskās palīdzības, izglītības, kultūras sasniegumiem un stabilas sociālās nodrošinātības.

2. Panākt tautsaimniecības atveseļošanu, pakāpeniski ieviešot "preču-naudas" attiecības un pāreju uz tirgus attiecībām; nodrošināt dažādu īpašumu formu līdztiesīgu darbību, sekmēt privātsaimnieciskā sektora attīstību.

3. Panākt stabilas līgumattiecības starp Latvijas Republiku un PSRS, tās republikām un citām valstīm, lai tiktu garantēta līdztiesiska, paritāra un ekvivalenta preču apmaiņa un tirdzniecība. Paplašināt ārējos ekonomiskos sakarus un ārzemju investīciju iesaistīšanu republikas tautsaimniecībā.

4. Veikt republikas iekšējā preču tirgus aizsardzības pasākumus, ieviešot preču izveduma un ieveduma kvotas, kā arī savu naudas sistēmu un pārkārtojot muitas darbību republikas interesēs.

5. Veikt pasākumus vienota Baltijas tirgus izveidei un panākt ciešu ekonomisko, kultūras un politisko saišu nodibināšanu ar Skandināvijas zemēm un citām Rietumeiropas valstīm.

6. Nepieļaut tālāku dabas piesārņošanu un panākt pakāpenisku vides atveseļošanu.

7. Valsts varas galvenais un primārais uzdevums ir personu tiesību un īpašuma aizsardzība. Nepieļaut valsts varas patvarīgu iejaukšanos cilvēku savstarpējās attiecībās, kā arī juridisko personu savstarpējos darījumos, kas notiek uz brīvas vienošanās pamata.

Latvijas Republikas Valdība organizēs tādu likumdošanas aktu un saimniekošanas mehānisma izstrādāšanu, kas kopsakarībā ar tautsaimniecības attīstības prognozēm un plānoto valsts budžeta sadali nodrošinās šo galveno uzdevumu kvalitatīvu izpildi.

1. LATVIJAS REPUBLIKAS DARBĪBAS ĀRPOLITISKIE ASPEKTI

Valdības ārpolitikas darbības pamatmērķis ir nodrošināt Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu de facto, ievērojot Latvijas PSR Augstākās Padomes 1990. gada 4. maija deklarāciju.

Valdības un Ārlietu ministrijas ārpolitiskās iespējas nosaka reālais Latvijas valsts starptautiski tiesiskais statuss un Latvijas Republikas atzišana citās pasaules valstīs.

Tekšpolitiskie priekšnoteikumi

Latvijas Republikas Valdības starptautiskā atzišana ir tieši atkarīga no tā, cik lielā mērā Latvijas Republikas Valdība realizē suverēno varu visā republikas teritorijā.

Jāpanāk visu Latvijas Republikas ministriju un citu valsts pārvaldes iestāžu neatkarība no PSRS valsts pārvaldes orgāniem un to uzturēšana no republikas budžeta, kā arī jāpārņem republikas pārziņā tādu svarīgu valsts pārvaldes funkciju realizēšana kā aizsardzība, robežu apsardzība, muiža, valsts drošība un ārējie sakari.

Šie uzdevumi jārisina Valdības un Augstākās Padomes kompetences līmenī, kā arī sarunās ar PSRS.

Attiecības ar PSRS un tās republikām

Latvijas Republikas Valdība attiecībām ar PSRS piešķir prioritāru nozīmi, jo Latvijas Republikas Valdības starptautiskā atzišana rietumvalstīs saistāma ar Latvijas un PSRS attiecību noregulēšanu.

Šim noregulējumam ir jāietver Latvijas valstiskās neatkarības atzišana no PSRS puses un līgumu sistēmas izveidošana starp abām valstīm uz līdztiesības un savstarpējas ieinteresētības pamatiem.

Valdība atzīst, ka līgumu sistēmai jāietver līgumi par:

- valstu savstarpējo robežu un tās režīmu, arī par robežas šķērsošanu bez vīzas un muitas kontroli;
- savstarpējām ekonomiskajām attiecībām;
- sadarbību humanitārajā jomā un cilvēka un pilsoņu tiesību savstarpēju aizsardzību;
- sadarbību cīņā pret noziedzību;
- savstarpējo drošības interešu respektēšanu;
- PSRS kara bāzu statusu, to izvietošanas un likvidēšanas kārtību Latvijas Republikā.

Latvijas ārpolitikas virsuzdevums attiecībās ar PSRS ir panākt, lai ar politiskiem līdzekļiem tiktu nodrošināta Latvijas valsts neatkarības neaizskaramība. Sakarā ar to un, ievērojot Latvijas ģeopolitisko stāvokli, Valdība atzīst, ka Latvijas ārpolitikas pamatprincipi ir neitralitāte, nepievinošanās militāriem blokiem un labas kaimiņattiecības. Valdība savā ārpolitiskajā darbībā atbalstīs un sekmēs demilitarizāciju un vienotas Eiropas veidošanas tendences.

Latvijas Republikas Valdība, izanalizējusi līdzšinējās ekonomiskās attiecības ar PSRS, uzskata par mērķtiecīgu tās pilnveidot, izmantojot kvalitatīvi jaunas formas.

Ņemot vērā to, ka PSRS Valdība vairākkārt ir paziņojusi, ka tā PSRS redz kā suverēnu valstu savienību, kā arī ņemot vērā to, ka vairums savienoto republiku ir deklarējušas savu

suverenitāti, Ministru Padome vēltīs īpašas pūles līgumu slēgšanai ar Krievijas Federāciju un citām republikām.

Viens no svarīgākajiem Valdības ārpolitikas instrumentiem ir Latvijas Republikas Ministru Padomes Pastāvīgā pārstāvniecība Maskavā. Tās uzdevums ir nodrošināt Latvijas Republikai nepieciešamos sakarus ar PSRS, savienoto republiku valdībām un ārvalstu diplomātisko korpusu.

Paredzēts izveidot arī tirdzniecības centrus Maskavā, Leningradā un citur.

Latvijas reālās politiskās un ekonomiskās suverenitātes nostiprināšana un sarunu mehānisma stabilizācijā ar PSRS rada priekšnoteikumus Latvijas Republikas de facto atzišanai no rietumvalstu puses.

Latvijas Republikas starptautiskās atzišanas aspekti

Atzišanas procesu Latvijas Republikas Valdība sekmēs, realizējot aktīvu ārpolitiku, veidojot konsulāras attiecības ar ārvalstīm, iesaistoties kā novērotājiem un dalībniekiem dažādu starptautisko organizāciju darbībā un aktīvi piedaloties dažādās starptautiskās konferencēs.

Izmantojot straujās pārmaiņas Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā un Eiropā, kā arī Baltijas jautājuma aktualitāti, Latvijas Republikas Valdība paredz, ka tā spēs nodrošināt savu līdzdalību Helsinku II apspriedē Maskavā 1991. gadā.

Latvijas Republikas Valdība attīstīs esošos un dibinās jaunus sakarus ar ārvalstu valdībām. Tuvākajā laikā Latvijas Republikas Valdība radīs priekšnoteikumus Ziemeļu padomes,

Zviedrijas, Norvēģijas, Dānijas, Vācijas un Polijas reprezentatīvo centru izveidošanai Rīgā, kā arī atvērs analogiskus centrus Zviedrijā, Dānijā, Polijā un citur.

Politisko uzdevumu realizēšanai ārvalstīs tiks izmantoti arī esošie un jaundibināmie saimnieciskie sakari. Šī funkcija tiks pildīta, koordinējot Ārlietu ministrijas un Valdības Ārējo ekonomisko sakaru departamenta darbību.

Latvijas Valdība ārpolitiskajā darbībā izmanto arī divpusējos un daudzpusējos sakarus, kas pēdējā laikā nodibināti ar ārvalstīm. Līdz ar to tautas diplomātija iegūst jaunu saturu, sekmējot Latvijas Republikas atzišanu.

Tiks paplašināti kontakti ar nozīmīgākajām ārzemju latviešu organizācijām, lai izmantotu to potenciālu Latvijas Republikas ārpolitikas atbalstīšanai.

Attiecības ar Igauniju un Lietuvu

Atjaunojot tradicionāli tuvās attiecības ar Baltijas valstīm, Valdība ir sekmējusi savstarpējo atzišanu, atjaunojusi 1940. gadā likvidēto Baltijas antanti un noslēgusi ekonomiskās sadarbības līgumu.

Valdība paredz tālāk attīstīt juridisko bāzi politiskajās un ekonomiskajās attiecībās ar Igauniju un Lietuvu, lai izveidotu stabilu politiski ekonomisku savienību Baltijā.

Šī savienība atvieglos Baltijas ieiešanu pasaules politiskajā, ekonomiskajā un kultūras apritē un nodrošinās vienotas ekonomiskās politikas veidošanu attiecībās ar PSRS un citām valstīm, kā arī dos iespēju ekonomiskajai sadarbībai un darba dalīšanai reģionālā līmenī un vienotam muitas režīmam.

Tuvākajā laikā tiks atvērtas Latvijas Republikas pārstāvniecības Lietuvā un Igaunijā.

Baltijas jūras reģions

Ņemot vērā, ka valstīm, kas atrodas ap Baltijas jūru, ir daudz vienojošu faktoru, Latvijas Republikas Valdība uzskata par nepieciešamu veidot Baltijas jūras baseina valstu reģionālo kopību, kas tālākā nākotnē varētu pārvērsties par reģionālu savienību. Latvijas Valdība konstatē, ka Ziemeļeiropas valstu politika arī ir orientēta uz ciešu ekonomisku un politisku attiecību nodibināšanu un sadarbību ar Baltijas valstīm. Par to liecina šo valstu gatavība izveidot fondu sadarbībai ar Baltijas valstīm, kā arī aizvien lielākais atbalsts Baltijas neatkarības centieniem starptautiskajos forumos.

Citi ārpolitiskie virzieni, kas saistīti ar Latvijas Republikas ekonomiskajām interesēm

Latvijas pieredze attiecībās ar Austrumeiropas valstīm rāda, ka ir zināmas kopintereses un priekšnoteikumi to tālākai attīstībai. Priekšnoteikumi izriet no šo valstu reāli salāgojamā ekonomiskās attīstības līmeņa un līdzīgas pozīcijas pasaules ekonomiskajā sistēmā. Tas jāizmanto Latvijas interesēs. Svarīga ir arī pieredze, ko, realizējot politisko un ekonomisko reformu, ir guvušas šīs valstis un kas ir izmantojama arī Latvijā. Latvijas ārpolitikai ir jāizmanto jaunradīto demokrātiju atbalsts Latvijas neatkarības centieniem. Lai koordinētu šos uzdevumus, Latvijas Valdība ir paredzējusi izveidot savu interešu pārstāvniecību Varšavā.

Ņemot vērā lomu, kāda vienotas Eiropas veidošanā ir Eiropas Ekonomiskajai Asociācijai, Latvijas Republikas Valdība atzīst par nepieciešamu veikt pasākumus, lai tuvinātos Eiropas Ekonomiskajai Asociācijai un tālākā nākotnē integrētos ar to.

Šobrīd saimnieciskās attiecības ar Eiropas Ekonomisko Asociāciju lielā mērā ierobežo Latvijas Republikas politiskā statusa nenoteiktība starptautiskajā mērogā. Līdz ar to nav valstiski koordinētas ekonomisko attiecību politikas no Eiropas koptirgus valstu un citu pasaules valstu puses. Meklējot Latvijas vietu Eiropas un pasaules tirgū, Latvijas Republikas Valdība plāno dibināt kontaktus ar Eiropas koptirgus struktūrām. Kā zināmus soļus šajā virzienā varētu minēt triju Baltijas valstu galvu vēstījumus Eiropas parlamentam un Eiropas padomei.

Valdība pētīs iespējas kooperatīvajām saitēm ar jaunattīstības valstīm, ņemot vērā salāgojamo ekonomiskās attīstības līmeni, kā arī potenciālās resursu bāzes, un tādējādi centīsies mainīt stereotipa priekšstatu par Ziemeļu un Dienvidu sadarbības formām.

2. EKONOMISKĀ SISTĒMA

2.1. Īpašuma attiecības (konversija)

Valdība uzskata, ka viens no Latvijas Republikas saimnieciskās krīzes galvenajiem cēloņiem ir deformēta, Latvijas apstākļiem nepieņemama īpašuma attiecību (pēc būtības - bezsaimnieka īpašuma attiecības) sistēma. Ražošanas līdzekļi un cita nacionālā bagātība praktiski visa pilnīgi bija valsts īpašumā. Tādēļ viens no galvenajiem republikas ekonomiskās reformas mērķiem ir dažādu īpašuma veidu un formu līdztiesības nodrošināšana un attiecīga tirgus sistēmas izveidošana. Šī mērķa sasniegšanai nepieciešams atrast ieinteresētu saimnieku pašreizējā valsts īpašuma lielākajai daļai.

Latvijas Republikas nacionālās bagātības apjoms 1988. gada beigās (bez zemes) bija 43,3 miljardi rubļu. No tiem tikai 7,0 miljardi rubļu jeb 16,2% bija iedzīvotāju personiskais īpašums (privātīpašums). Privātīpašumu galvenokārt veidoja iedzīves priekšmeti. Ražošanas līdzekļi un cita nacionālā bagātība praktiski ir valsts īpašumā.

Īstenojot īpašuma konversiju, Valdība paredz tuvāko 4-5 gadu laikā, izmantojot republikas iedzīvotāju un ārvalstu privātkapitāla līdzekļus, privatizēt 25-30% nacionālās bagātības (neskaitot zemi un citus dabas resursus).

Pasaules pieredze rāda, ka īpašuma konversija ir viens no sarežģītākajiem ekonomiskajiem un sociālajiem pasākumiem, kurš prasa ilgu sagatavošanas darbu (1-2 gadus). Latvijas Valdība, uzsākot šo darbu, ir izstrādājusi un iesniegusi Augstākajā Padomē labojumus un grozījumus Latvijas PSR Konstitūcijā (attiecībā uz īpašumu), likumu un lēmumu projektus par uzņēmumiem un uzņēmējdarbību, akciju sabiedrībām un agrāro reformu.

Tālākajā darba procesā paredzēts izstrādāt un pieņemt detalizētu īpašuma konversijas programmu, lēmumus un rīkojumus, kā arī veikt nepieciešamos organizatoriskos pasākumus šīs programmas īstenošanai. Īpašuma konversijas rezultātā attiecīgi īpašuma objekti tiks pārdoti privātpersonām, privātpersonu grupām vai kolektīviem, kā arī nodoti vietējās pašvaldības orgāniem, sabiedriskajām organizācijām vai reliģiskajām kopienām.

Programmas realizācijas gaitā Valdība veiks Latvijas Republikas nacionālās bagātības inventarizāciju un uzskaiti, lai noteiktu īpašuma objektu pašreizējo vērtību, to funkcionālo lomu un nozīmi tautas saimniecībā pašreiz un perspektīvā. Šā darba rezultātā tiks sastādīti privatizējamo objektu saraksti, noteikti to privatizācijas etapi un objekti, kurus pagaidām no ekonomiskā viedokļa ir lietderīgi atstāt valsts īpašumā, kā arī īpašuma objekti, kuri republikas īpašumā tiks pārņemti no PŠRS.

Programmas ietvaros paredzēts izstrādāt īpašuma konversijas metodoloģiju, kas ietver principus, kritērijus un metodes, pēc kuriem tiek noteikta konkrētu īpašuma objektu privatizācijas nepieciešamība un izstrādāts tā tālākās darbības ekonomiskais pamatojums, kā arī objekta vai tā sastāvdaļu pārdošanas cena, nomas vai lietošanas maksa. Darbs tiks veikts ar ārvalstu speciālistu līdzdalību.

Privatizācijas un uzņēmējdarbības speciālistu, menedžeru, biznesmeņu, finansistu un citu kadru sagatavošanai un citu ar to saistītu jautājumu risināšanai pašlaik tiek reorganizēts vairāku republikas mācību iestāžu, kā arī zinātniskās

pētniecības institūtu darbs. Tiek izstrādātas jaunas mācību programmas, izmantojot ārzemju biznesa skolu un citu mācību iestāžu pieredzi.

Firms visu šo jautājumu pilnīgas teorētiskas un metodiskas izstrādes, lai sāktu uzkrāt pieredzi, paredzēts eksperimenta veidā Valdības noteiktajā kārtībā devalstiskot atsevišķus īpašuma objektus un uzņēmumus. To darīs gadījumos, kad īpašumam ir potenciāls saimnieks, kas vēlas un ir gatavs nopirkt īpašumu un to racionāli izmantot. Attiecīgie likumdošanas dokumenti tuvākajā laikā tiks iesniegti Augstākajai Padomei izskatīšanai.

Valdība paredz īpašuma konversiju uzsākt ar to īpašuma objektu privatizāciju, kas saistīti ar:

- īpašuma objektiem, kuru vērtība ir samērā neliela un kurus iespējams pārdot privātām personām;

- nozarēm, kas nodrošina tirgu ar pirmās nepieciešamības precēm un pakalpojumiem;

- saimniecības sfērām, kurās kapitāla aprīte ir relatīvi ātrāka.

Šīm prasībām vispiemērotākie ir tirdzniecības, pakalpojumu sfēras, amatniecības, lauksaimniecības produktu pārstrādes un uzglabāšanas uzņēmumi un organizācijas, darbnīcas, maiznīcas, siernīcas, desnīcas, dzirnavas u.c.

Analīze rāda, ka, republikā sākot privatizāciju, no ekonomiskās lietderības viedokļa būtu mērķtiecīgi to vispirms praktizēt tirdzniecības sfērā un privatizēt mazos veikalus (ar 3-5 strādājošiem), kuri ir apmēram trešā daļa no visiem veikaljiem Latvijā, kā arī nelielos sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumus (no visiem tādu ir apmēram puse) un praktiski visus (ap 3 tūkst.) sadzīves pakalpojumu sfēras pieņemšanas punktus.

Rūpniecībā īpašuma konversija tiks uzsākta ar mazo uzņēmumu (līdz 300 strādājošo) privatizāciju. Republikā ir ap 140 šādu uzņēmumu.

Citu tautas saimniecības nozaru privatizējamo objektu skaits un sastāvs, to pamatfondu vērtība un strādājošo skaits tiks precizēts īpašuma konversijas programmā.

Vidēju un lielu uzņēmumu devalstiskošanu galvenokārt paredzēts veikt, pārveidojot šos uzņēmumus paju vai akciju sabiedrībās, vispirms tajās iesaistot šo uzņēmumu strādājošos un pakāpeniski pārejot uz vērtspapīru atklātu realizāciju biržā gan Latvijas iedzīvotājiem, gan ārvalstu investoriem.

Vairumā uzņēmumu, kuru sastāvu noteiks, izdarot īpašuma inventarizāciju, valsts saglabās visu īpašumu vai tā (paju vai akciju) daļu. Šos īpašumus vai to daļu valsts pārvaldīs ar šiem mērķiem dibināmu atsevišķu uzņēmumu - holdingu starpniecību.

Īpašuma konversijas realizēšanai republikas laukos un pilsētās paredzēts organizēt vietējās pašvaldības orgānu reģionālās privatizācijas struktūrvienības.

Īpašuma konversija agrārajā sektorā tiks veikta agrārās reformas ietvaros.

2.2. Uzņēmējdarbība

Uzņēmējdarbība ir cieši saistīta ar privatizāciju un saimnieka lomas atdzimšanu.

Valdība savā ekonomiskajā politikā par pamatu ņems uzņēmējdarbības tiesību aizsardzību, brīvu iniciatīvu, demonopolizāciju, konkurenci un īpašuma līdztiesību. Šos principus Valdība realizēs attiecībā pret visiem uzņēmējiem neatkarīgi no viņu tautības, reliģiskās un politiskās pārliecības.

Valdība garantē, ka uzņēmējdarbību Latvijā varēs veikt:

- viena privātpersona vai ģimene;
- vairākas privātpersonas, apvienojot savu kapitālu uz savstarpēja līguma pamata, bet nedibinot uzņēmumu;
- privātpersonas vai juridiskas personas, izveidojot privātu sabiedrību ar ierobežotu atbildību (paju vai akciju sabiedrību), sadalot pajas vai akcijas savā starpā;
- privātpersonas vai juridiskas personas, izveidojot publisku sabiedrību ar ierobežotu atbildību un pārdodot šīs sabiedrības pajas vai akcijas atklātā tirgū visiem interesentiem;
- valsts un vietējās pašvaldības orgāni, kā arī sabiedriskās organizācijas, dibinot attiecīgus uzņēmumus.

Valsts regulēs uzņēmējdarbību ar nodokļu, subsīdiju un citu netiešu instrumentu palīdzību, kā arī uz konkursa pamata izvietojamiem valsts pasūtījumiem.

Praktiski uzņēmējdarbības reorganizācija republikā ir uzsākta ar Latvijas Republikas (Latvijas PSR) Valdības 1990. gada aprīlī pieņemtajā lēmumā noteikto kārtību par ārpusresora uzņēmumu veidošanos.

Lai uzņēmējdarbība tiktu likumiski pamatota, Latvijas Republikas Augstākajā Padomē iesniegti izskatīšanai likumprojekti par uzņēmumiem un uzņēmējdarbību.

Latvijas Valdība izstrādā un pieņem lēmumus par uzņēmumu reģistrēšanu un to pārveidošanu par akciju sabiedrībām, kā arī likumprojektus par dažāda veida uzņēmumu (paju sabiedrības, kooperatīvi, valsts uzņēmumi, amatniecības uzņēmumi, mazie uzņēmumi u.c.) darbību un kārtību, kādā monopolizētie un mākslīgi izveidotie uzņēmumi decentralizējami atsevišķos patstāvīgos uzņēmumos un kādā stimulējama mazo uzņēmumu attīstība, piešķirot kredītus, nosakot nodokļu atvieglojumus un sniedzot citādu palīdzību.

2.3. Preču un pakalpojumu tirgus

Latvijas Republikas preču tirgus apjoms, kuru raksturo mazumtirdzniecības preču apgrozījums valsts un kooperatīvajā tirdzniecībā, ieskaitot sabiedrisko ēdināšanu, 1989. gadā sasniedza 5,5 miljardus rubļu. Naudas izteiksmē tas salīdzinājumā ar 1985. gadu pieaudzis par 29 procentiem.

Maksas pakalpojumu tirgus apjoms 1989. gadā bija 819 miljonu rubļu, un salīdzinājumā ar 1985. gadu tas palielinājies 1,5 reizes.

Pašreizējās preču un pakalpojumu tirgus attīstības īpatnības ir šādas:

- iedzīvotāju naudas ienākumu pieaugums nav sabalansēts ar preču un pakalpojumu tirgus apjomu;

- tirgus apjoms pieaug galvenokārt uz slēptas cenu paaugstināšanās rēķina, mainoties un sašaurinoties preču sortimentam, samazinoties lētu preču ražošanai (1985.-1990. gadā vairāk nekā puse no mazumtirdzniecības apgrozījuma pieauguma panākta, paaugstinot vidējās cenas);

- neapmierinātais pircēju pieprasījums republikā 1990. gadā sasniedza apmēram 1,5 miljardu rubļu.

No šīs summas pieprasījums pēc pārtikas precēm nebija apmierināts par 500 milj. rubļu, turklāt 80% jeb 400 milj. rubļu apmērā - pēc lauksaimniecības produkcijas un pārtikas precēm, kuras ražo republikā un kuru ieviešana no PSRS nav ekonomiski izdevīga;

- šī gada sākumā Latvijas Republikas tirdzniecības uzņēmumos esošie preču krājumi nodrošināja iedzīvotāju naudas noguldījuma katru rubli tikai par 18 kapeikām;

- republikānisko pilsētu nenodrošinātība ar tirdzniecības platībām sasniedz 77%, bet lauku rajonos un pārējās pilsētās - 83% salīdzinājumā ar noteiktajiem vissavienības normatīviem. Turklāt jau šie normatīvi paredz 2 un 3 reizes mazāku nodrošinājumu ar tirdzniecības platībām nekā Rietumeiropas valstīs;

- pašreizējās vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības cenas, kā arī iepirkuma cenas neatspoguļo pieprasījuma un piedāvājuma līmeni, tādēļ nedod iespēju sabalansēt preču un pakalpojumu tirgu, kas ir nepieciešams priekšnoteikums pārejai uz tirgus ekonomiku kopumā.

Lai likvidētu minētās negatīvās tendences, Valdība izstrādā Latvijas preču un pakalpojumu tirgus stabilizācijas programmu 300 (500) dienām. Programma paredz realizēt šādus pasākumus:

1. Izstrādāt likumprojektu par Latvijas tirdzniecību. Šis likums noteiks, kādi būs tiesiskie pamati tirdzniecībai tirgus attiecību apstākļos, kā arī darbiem un piegādēm, ko veiks valsts vajadzībām.

2. Lai aizsargātu republikas tirgu, realizēt agrāk pieņemto lēmumu par preču un produkcijas izvešanas ierobežošanu ar kvotu un licencēšanas sistēmas palīdzību, paralēli risinot jautājumus par republikas valūtas ieviešanu un muitas dienesta izveidošanu, pie tam paredzot ieviest paaugstinātas nodokļa likmes no peļņas, kas iegūta, pārdodot preces ārpus republikas pēc organizācijas vai uzņēmuma iniciatīvas.

3. Paplašināt komercdarbību, uzsākot sevišķi modernu preču un luksusa preču tirdzniecību - izpārdošanu izsolēs.

4. Līdz 1990. gada 1. oktobrim nodot centralizēti sadalāmos materiālos resursus Materiālo resursu ministrijas pārziņā. Turpmāk šos resursus pakāpeniski nodot brīvā materiālo resursu tirgū.

5. Ar 1991. gadu ieviest valsts pasūtītāju institūtu. Tā statuss piešķirams ministrijām, kā arī rajonu un pilsētu izpildkomitejām.

Valsts pasūtītāji, slēdzot līgumus ar ražotājiem, garantēs tiem materiāltehnisko nodrošinājumu. Valstī ražotā produkcija (darbi) un piegādes valsts vajadzībām veidos valsts resursu fondu, ar kuru jānodrošina preču piegādes tiem reģioniem, kas Latvijas Republikai garantēs stratēģiski svarīgas piegādes (kurināmā, enerģijas, metālu un citas piegādes).

6. Kapitālās celtniecības apgādē visus centralizēti sadalāmos materiālos resursus un vietējos būvmateriālus nodot valsts pasūtītājam. Valsts pasūtītājs slēgs līgumus ar darbuzņēmēju. Pēc līguma noslēgšanas materiālie resursi tiks nodoti darbuzņēmējam.

7. Materiāltehniskos resursus sociālās sfēras attīstībai (sadzīves pakalpojumu, komunālās saimniecības, veselības aizsardzības, sociālās nodrošināšanas, tautas izglītības un kultūras vajadzībām) nodot vietējās pašvaldības apgādes organizācijām, līdz ar to atbrīvojot ministrijas no saimnieciskajām funkcijām.

8. Noteikt, ka Materiālo resursu ministrijas vairumtirdzniecības uzņēmumi, kas pārveidoti par tirdzniecības un starpniecības firmām, daļu materiālo resursu pārdod par tirgus cenām. Ar komerc centru (Rīgā un Daugavpilī) starpniecību rīkos gadatirgus un izsoles.

Lai panāktu preču un pakalpojumu tirgus līdzsvaru un stabilizāciju, svarīgs nosacījums ir cenas.

Latvijās Valdība paredz atcelt ierobežojumus cenu veidošanas procesā, atzīstot, ka tikai brīvas tirgus cenas nodrošina līdzsvarota preču un pakalpojumu tirgus veidošanos. Līdz 1991. gada sākumam tiks atcelta valsts kontrole par lielāko daļu vairumcenu un mazumcenu (tarifu), izņemot cenas ierobežotam skaitam preču un pakalpojumu.

Centralizēti cenas tiks regulētas arī pretmonopolu likumu ietvaros attiecībā uz uzņēmumu - monopolistu precēm, darbiem un pakalpojumiem.

Lai panāktu iedzīvotāju sociālo nodrošinājumu pret dzīves dārdzības celšanos cenu inflācijas dēļ, Valdība ir izstrādājusi attiecīgu garantiju sistēmu, kas ietverta Valdības programmā (iedaļa "Iedzīvotāju sociālā aizsargātība").

Latvijas Republikas saistība ar pasaules tirgu, arī ar PSRS tirgu, tiks veidota, pamatojoties uz savstarpēji izdevīgu līgumu divpakāpju sistēmu, kuras pamatā ir maksimāli iespējama ražotāju brīvība tirgus ekonomikas apstākļos.

Pirmo pakāpi veido līgumi uzņēmumu, organizāciju, kooperatīvu, kolhozu, padomju saimniecību un zemnieku saimniecību līmenī, kuri šos līgumus slēdz patstāvīgi vai arī ar dažādu brīvprātīgi veidotu starpnieku organizāciju (apvienību, asociāciju u.tml.) palīdzību. Šiem līgumiem jānodrošina ražošana ar tai nepieciešamajām no Padomju Savienības ievadamajām izejvielām, materiāliem, komplektējošām detaļām un iekārtām. Preču apmaiņai un savstarpējiem norēķiniem pirmajā posmā, acīmredzot, tiks izmantota Latvijā saražotā

produkcija, bet līdz ar cenu stabilizāciju pēc tam, kad Padomju Savienībā tiks ieviesta tirgus ekonomika, varēs izmantot arī norēķinus naudā (rubļos vai arī brīvi konvertējamā valūtā). Lai nodrošinātu visplašākās iespējas republikas ražotājiem patstāvīgi iegādāties sev nepieciešamās preces Padomju Savienībā, ir jāatļauj tiem izmantot šajā apmaiņas procesā ne tikai savus ražojumus, bet arī Latvijā, citās republikās vai arī ārvalstīs par saviem līdzekļiem iepirktās preces.

Otrā līgumu pakāpe ir līgumi, kurus noslēdz Latvijas Republikas Valdība ar Padomju Savienības republiku valdībām un centru.

Latvijas un Padomju Savienības republiku starpvaldību nolīgumi veidos saimniecisko organizāciju savstarpējo līgumu juridiski ekonomisko bāzi. Tajos paredzēts fiksēt saskaņotus šīs sadarbības pamatnoteikumus, piemēram, tādus kā kopējo uzņēmumu veidošanas un darbības principi, nodokļu politikas pamati, savstarpējā investīciju aizsardzība un garantijas. Attīstoties preču-naudas attiecībām, nolīgumos paredzēts regulāri fiksēt un nodrošināt preču un maksājumu bilances līdzsvaru.

Republikas Valdības līgumi ar citām republikām, kuri veido šīs sistēmas otro pakāpi, tiks virzīti uz to, lai apmierinātu Latvijas tautsaimniecības un sociālās sfēras kopējās vajadzības pēc galvenajiem enerģijas (elektrība, kurināmais) un izejvielu (nafta, kokvilna) veidiem, kuri acīmredzot vēl ilgu laiku būs Padomju Savienības valsts monopols, jo sevišķi enerģētiskie resursi.

Latvijas Republikas Valdība šējā apmaiņā izmantos preču resursus, kurus domājams iegūt, realizējot likumu par valsts vajadzībām veicamajām piegādēm (galvenokārt pārtikas produktu un rūpniecības produkcijas piegādes) un darbiem, kā arī sniedzot pakalpojumus (preču tranzīts caur republikas teritoriju, eksporta un importa kravu apstrāde ostās, kūrortu un medicīniskie pakalpojumi, tai skaitā bērnu nometņu organizēšana, republikas gaisa telpas izmantošana, republikas teritorijas iznomāšana padomju militāro bāzu dislokācijai, kā arī konkrētu darbu veikšana, piemēram, ceļu, sociālās un kultūras sfēras objektu celtniecība Krievijā un citās Padomju Savienības republikās, izmantojot daļu no Latvijas Republikā ražotiem būvmateriāliem u.tml.).

Valdības politika, kas vērsta uz ražotāju tiesību paplašināšanu, būtiski ietekmēs arī Latvijas Republikas preču un pakalpojumu eksportu uz ārvalstu tirgu. Patstāvīgi uzņēmumi, akciju sabiedrības un citas saimnieciskās struktūras, pamatojoties uz pilnīgu saimniecisko aprēķinu un pašfinansēšanos, tai skaitā valūtas pašfinansēšanos, spēs atrast savu saimniecisko "nišu" Latvijas Republikas un Padomju Savienības tirgū un, attiecīgi nostiprinājušās, spēs radīt arī pasaules tirgū pieprasītu produktu.

Cenu veidošanas stratēģija.

Valdības cenu politika būs virzīta uz tirgus cenām. Šis process notiks vairāku faktoru ietekmē. Svarīgākais no tiem ir PSRS Ministru Padomes priekšlikuma par cenu paaugstināšanu īstenošana. Šī pasākuma realizācija nav novēršama, jo izejvielu absolūtais vairākums tiek ievests no PSRS. Tāpēc PSRS Ministru

Padomes izvirzītā programma, neatkarīgi no Latvijas Republikas un PSRS savstarpējā sadarbības līguma rakstura, paaugstinās republikā ražotās produkcijas ražošanas izmaksas (ieskaitot transporta, celtniecības un produkcijas realizācijas izmaksas galīgā patēriņā cenās) par 7,0-7,3 miljardiem rubļu. Šīs izmaksas saistītas ar izejvielu un materiālu (kurināmais, metāls, elektroenerģija u.c.) cenu pieaugumu vidēji par 43%, tai skaitā tehniskās ražošanas nozīmes produkcijas izmaksas pieaugs par 49% un elektroenerģijas - par 50 procentiem.

Republikas tautas saimniecības nozaru īpatnības (lielais attālumš no izejvielu avotiem, atpalikusī tehnoloģija, novecojušies pamatfondi) nosaka to, ka vēl papildus pieaugs pašizmaksas līmenis vairākiem produkcijas veidiem (vieglās, ķīmijas un naftas pārstrādes, mežsaimniecības, mežrūpniecības, celulozes un papīra, kā arī stikla un fajansa rūpniecības nozarēs) aptuveni par 300-450 milj.rubļu, kas paaugstinās saražotās produkcijas cenas. Šī situācija tiks uzņēmumiem rūpīgi izvēlētīes produkcijas nomenklatūru.

Budžetu dotāciju likvidēšana lauksaimniecības produkcijas ražošanai, tuvinot tās cenas tirgus cenām, paaugstinās pārtikas preču cenas, kas kopā ar vairumcenu pieaugumu rūpniecības produkcijai, kuru izmanto lauksaimnieciskā ražošanā, palielinās lauksaimniecības uzņēmumu ražošanas izmaksas. Cenu pieauguma kompensācijai nepieciešama atbilstoša iepirkuma cenu pārskatīšana, kā arī naudas izmaksu izmaiņas iedzīvotājiem. Monopolražotāja un monopoluzpircēja lietojamās cenas kontrolēs Valdība.

Otrs svarīgs faktors ir pasaules un īpaši Austrumeiropas tirgus ietekme. Ar 1991.gadu norēķinos ar šīm valstīm pakāpeniski tiks ieviesta konvertējamā valūta. Tas nozīmē tālāku cenu struktūras izmaiņu. Tāpēc ražošana būs jāpieskaņo pasaules tirgus prasībām.

Pāreja uz tirgus cenām sāksies ar cenām ilgtermiņa lietošanas precēm (mēbeles, televizori un radioaparātūra, sadzīves tehnikas priekšmeti u.c.). Šo procesu Valdība uzsāks jau 1990.gadā.

1667D

2.4. Finanšes un kredīts

Valdības programma ir virzīta uz finanšu tirgus veidošanos, kas ir viens no svarīgākajiem tirgus ekonomikas komponentiem, kurš saistīts ar finanšu resursu kustību no to avotiem uz lietojuma sfērām. Finanšu tirgus izveidošanas galvenais mērķis ir stimulēt visu to tirgus ekonomikas agentu integrāciju, kuri finanšu tirgū darbojas kā maksātāji vai naudas saņēmēji, kā kreditori vai izņēmēji vai kā starpnieki finanšu kapitāla kustībā.

Valdības galvenie uzdevumi finanšu tirgus izveidošanā ir:

- patstāvīgas Latvijas naudas sistēmas (valūtas) radīšana;
- finanšu tirgus institucionālās struktūras (banku, apdrošināšanas firmu, kredītsistēmas, kooperatīvu u.c.) organizēšana;
- finanšu tirgus funkcionālā mehānisma izveidošana, ar kura palīdzību valsts budžeta līdzekļi, uzņēmumu un iedzīvotāju uzkrājumi tiek akumulēti un novirzīti ražošanas un neražojošo sfēru attīstības finansēšanai.
- deflācijas politika, kas ietver finanšu tirgus un naudas apgrozības stabilizāciju.

Latvijas Valdība kopīgi ar Latvijas banku organizēs šādu vērtspapīru emisiju: akcijas (uzrādītāja, personas, parastās, privilēģētās), obligācijas (valsts, municipālās), uzņēmumu parādzīmes, konversijas parādzīmes, opcijas, hipotēkas, ķīļu zīmes.

Uzņēmumu savstarpējo norēķinu paātrināšanai tiks ieviests komerc kredīts, ko nodrošinās vekseļu emisija apgrozībā.

Vērtspapīru tirgus izveidošana paredzama divās kārtās.

Pirmajā kārtā tiks organizēts pirmreizējais vērtspapīru tirgus izlaižot tos uzņēmumos un pārdodot uzņēmuma darbiniekiem un citiem uzņēmumiem. Tiks organizēta valsts un municipālo vērtspapīru (obligāciju) emisija.

Otrajā kārtā tiks organizēts otrreizējais vērtspapīru tirgus, kura pamatā ir Latvijas fondu biržas darbības atjaunošana ar tās starpniecības funkcijām vērtspapīru pirkšanas un pārdošanas operācijās.

Nodokļu politika un budžets

Ražotājs ir ieinteresēts apmierināt savas intereses peļņas iegūšanā, tādēļ viens no aktuālākajiem valsts uzdevumiem ir radīt tiesiskās un ekonomiskās normas, lai uzņēmējs, realizējot savas intereses, dotu labumu arī sabiedrībai kopumā. Šeit viens no svarīgākajiem instrumentiem ir nodokļu sistēma. Nodokļu likumdošanas projekti pašlaik ir izstrādes stadijā. Republikas nodokļu sistēma ietver šādus valsts un vietējos nodokļus:

Valsts nodokļi:

- akcīzes nodoklis;
- apgrozījuma nodoklis;
- peļņas nodoklis;
- īpašuma nodoklis;
- mantojuma nodoklis;
- muitas nodoklis;
- tranzīta nodoklis;
- kapitāla kustības nodoklis;
- iedzīvotāju ienākuma nodoklis;
- transporta nodoklis;
- patēriņa fonda nodoklis;

Vietējie nodokļi:

- zemes nodoklis;
- sarīkojumu nodoklis;
- dabas resursu izmantošanas nodoklis;
- kūrorta nodoklis.

Likumprojekts par iedzīvotāju ienākuma nodokli Augstākajai Padomei jau iesniegts. Pārejos likumprojektus Valdība paredz iesniegt septembrī.

Nodokļus paredzēts ņemt par katru atsevišķu ražotāja ienākuma vai izlietotā resursa elementu. Šāda pieeja dos iespēju Augstākajai Padomei un Valdībai efektīvi ietekmēt tautsaimniecības attīstību.

Tā, piemēram, lai stimulētu efektīvu zemes izlietošanu, paredzēts zemes nodokļa maksājums par katru zemes hektāru. Nodoklis par dabas resursiem stimulēs to racionālu lietošanu.

Pagaidām plašas diskusijas darba grupās rit par apgrozījuma nodokli, uzņēmējdarbības peļņas nodokli un patēriņa fonda nodokli. Galvenais diskusijas objekts - šo nodokļu likmes lielums. Uzsākti pirmie aprēķini par nodokļu mijiedarbības rezultātiem.

Likumprojektu izstrādāšanā galvenās izstrādnes grūtības rodas speciālistu un pieredzes trūkuma dēļ.

Kamēr nav pieņemti attiecīgi republikas likumi 1991. gadam saimniekošanas aprēķini izdarāmi pēc pieņemtajiem PSRS nodokļu likumiem.

Valdības darbība nodokļu politikā būs vērsta uz to, lai kopējā nodokļu likme uzņēmēja normālas darbības gadījumā nodrošinātu normālu atražošanas procesu.

Tā kā jaunās nodokļu sistēmas izraisītā ekonomiskā aktivitāte un attiecīgs peļņas masas pieaugums, kas apmierinātu šodienas budžeta vajadzības, sāksies vēlāk, gan Valdība, gan vietējās pašvaldības orgāni un iestādes sākumā saskarsies ar budžeta deficīta problēmu.

Budžeta izpildi ietekmēs pašreizējā ražošanas apjoma krišanās, rentabilitātes līmeņa pazemināšanās un negatīvās novirzes no plānoto rādītāju nodrošināšanas.

Rēķinoties ar izveidojušos krīzes situāciju, Valdība apzinās, ka budžeta problēmas var ievērojami saasināties. Tas var negatīvi ietekmēt republikas finansiālo stāvokli.

Tāpēc Valdībai kopā ar Augstāko Padomi būs jāmeklē optimāls variants un jānosaka, kādas vajadzības tiek finansētas no budžeta un kādas ir budžeta iespējas. Tādēļ jāpārskata budžetu paredzot samazināt tā deficītu.

Valdība šo problēmu risinās:

1) samazinot budžeta izdevumus, vispirms ražošanas jomā, maksimāli atceļot visu veidu valsts dotācijas. Valsts kapitālieguldījumu samazināšana notiks diferencēti. Tie tiks paredzēti tikai tādām vajadzībām, kuras dod vislielāko nacionālā ienākuma pieauguma efektu;

2) nepieciešamības gadījumā veiks pasākumus valsts aizņēmuma izvietojšanai;

3) veiks pasākumu kompleksu uzņēmējdarbības tālākai aktivizēšanai (paātrinot privatizāciju, veicinot saimnieciskās darbības racionalizāciju, piešķirot efektīvām ražotnēm valsts kredītus ar atvieglotiem noteikumiem).

Valsts nodokļa likumprojektos paredzēts, ka iekasētā likme veidos kā republikas, tā arī pašvaldību budžetu. Tas nozīmē, ka, ja rajons gribēs vairāk tērēt, tam būs jādomā par ražošanas attīstīšanu, lai no pieaugošās nodokļu masas gūtu ienākumus pieaugošajam budžetam.

Nodokļu iekasēšanas kontrolei Valdība ir izveidojusi Valsts finansu inspekciju. Turpināsies darbs jautājumā par šīs inspekcijas darbības organizatorisko un tehnisko nodrošinājumu.

Ar likumu "Par Latvijas Republikas budžeta tiesībām" noteikta principiāli jauna kārtība republikas valsts un vietējo budžetu veidošanā.

Pilnīga republikas un vietējās pašvaldības orgānu patstāvība budžeta procesā, augstākā posma pārvaldes orgānu neiejaukšanās zemākā posma budžetu veidošanā, precīzas līgumattiecības ar ārvalstīm, arī ar PSRS, atsevišķu mērķprogrammu finansēšanā, patstāvīga finansu, nodokļu un budžeta sistēmas izveide - tādi ir republikas jaunās saimniecības sistēmas apstākļos raksturīgākie principi.

Rēķinoties ar finansu jomā izveidojušos krīzes situāciju, Valdība ierosina veikt vairākus pasākumus.

Vispirms jāpārskata budžeta finansēšanas struktūra. Jāpārtrauc tautas saimniecības pasākumu finansēšana, ja to nozīmīgums neatbilst valsts līmeņa programmās nosprautām attīstības prasībām. Pašfinansēšanās apstākļos katrai tautas saimniecības nozarei jānodrošinā sava attīstība pašu līdzekļiem vai ar kredīta palīdzību.

Pārskatāms jautājums par nerentablu uzņēmumu, izstrādājumu vai pakalpojumu dotēšanu. Acīmredzot, mainot ražošanas

attiecību un īpašuma formas šādām ražotnēm, kurās ar ekonomisko sviru palīdzību nevar nodrošināt to rentablu darbu. Jārisina jautājums par šādu ražotņu lietderību.

Pamatā maināma sociālās sfēras finansēšanas kārtība. Sociālajā un kultūras dzīves sfērā, īstenojot jaunus ekonomiskos likumus, mācību un kultūras iestādēm diferencēti jāpāriet uz darbu pēc saimnieciskā aprēķina principiem. Veselības aizsardzībā un sociālajā nodrošināšanā blakus valsts subsidētajai sistēmai jāizveido apdrošināšanas sistēma (slimo kases).

Svarīgi ir izstrādāt ekonomiskos normatīvus un regulēšanas noteikumus, kas nodrošinātu valsts programmu finansēšanu un realizāciju, veicinātu vietējo pašvaldības iestāžu pārvaldīto teritoriju attīstību un uzplaukumu. Šajā aspektā ir jāizskata visi ar dabas aizsardzību un vides piesārņošanu saistītie jautājumi, proti, maksa par dabas resursiem, sankcijas par dabai izdarītajiem postījumiem un piesārņojumiem un tamlīdzīgi.

Vienlaikus jāņem vērā, ka budžeta līdzekļu šiem mērķiem nepietiks. Tāpēc bez maksājumiem budžetā veidojami arī mērķfondi: sociālās palīdzības, lauku sētu, nodarbinātības, dabas, migrācijas, ceļu uzturēšanas un citi fondi, kuri tautsaimniecībai būs nepieciešami. Tādējādi republikas budžeta loma nacionālā ienākuma pārdalē sašaurināsies.

Pakāpeniski veidojama pilnīga banku sistēma. Pēc Valdības priekšlikuma pieņemts likums par bankām, izstrādāts Latvijas banka statūtu projekts. Augstākajai padomei nepieciešams iecelt Latvijas bankas prezidentu un izveidot bankas padomi, kā arī apstiprināt Latvijas bankas statūtus.

Latvijas banka pildīs banku bankas funkcijas. Tas nozīmē, ka tā būs banka attiecībā pret visām komercbankām un pārējām kredīta iestādēm. Tā glabās komercbanku brīvos naudas līdzekļus

un obligātās rezerves, piešķirs tām aizņēmumus, gādās par budžeta kases izpildi un citām bankas operācijām, kas saistās ar ekonomikas regulēšanu. Tas nozīmē, ka Latvijas banka ar komercbanku starpniecību, piemērojot ekonomiskās metodes (regulējot komercbankām piešķiramo aizņēmumu procentu likmes) veicinās vēlamo tendenču attīstību naudas tirgū.

Latvijas bankas padome var izskatīt variantu tam, kā Latvijas banka veiks pilnu ciklu funkciju klientu kreditēšanas, kases apkalpošanas, valsts budžeta kases izpildes un citās operācijās. Pēc tam attiecīgi jāizdara izmaiņas Likumā par bankām.

Banku sistēmas izveidošana un funkcionēšana cieši saistīta ar naudas sistēmas stabilizāciju un nacionālās valūtas (lata) ieviešanu. Valdības eksperti strādā pie šīm problēmām. Uz šodienu ir trīs pamatkonceptijas:

- republikas naudas vienības - lata - tūlītējā, nepastarpināta ieviešana (pēc banknošu iespiešanas un sagatavošanas darbiem 1991. gada beigās);

- uzskaites (elektroniskā) nauda - kā sagatavošanās etaps uz konvertējamu latu;

- "baltā nauda" - kā līdzeklis gan preču-naudas attiecību sabalansēšanai iekšējā patēriņa tirgū, gan kā pārejas etaps uz konvertējamu latu.

Savas naudas (valūtas) nepieciešamību Latvijas Republikai nosaka vajadzība aizsargāt un radīt ar precēm piesātinātu republikas patēriņa preču tirgu.

Visa iekšējā tirgus apgādāšana ar precēm ir viens no svarīgākajiem uzdevumiem. Ja tiek realizēta uzņēmumu, kooperatīvu un privātuzņēmēju patstāvība, kurai arvien tālāk

jāpieaug, preču realizācija notiks tur, kur ir lielāks pieprasījums. Tāpēc ekonomikas regulēšanas sistēma jāizveido uz savas naudas bāzes, atstājot valstij daudz saimniecisko sviru, ko visas pasaules valstis veiksmīgi lieto preču pārpilnības radīšanai iekšējā tirgū: eksporta licencēšana, muitas nodokļu sistēma, valūtas kursa regulēšana.

Pāreja uz Latvijas naudu ir republikas pašsaimniekošanas funkcionēšanas priekšnoteikums. Alternatīvas tai nav.

Savas naudas ieviešanas praktiskie ceļi varētu būt sekojoši:

Lats ievedams apgrozībā situācijā, kad preču cenas un darba atlīdzība pastāv rubļos. Lēmumu par to, kādai jābūt lata vērtībai attiecībā pret līdzšinējo rubli, jeb citiem vārdiem sakot, attiecībā uz to preču daudzumu, ko pirms pārejas uz jauno naudu par vienu rubli varēja nopirkt, var pieņemt pilnīgi brīvi (no tā mūsu dzīves līmenis nav atkarīgs). Visderīgāk būtu, ja lats būtu līdzvērtīgs ar viena šodienas rubļa pirktspēju, jo tad pārejai uz jauno naudu nebūtu jāizdara preču vispārēja pārcenošana un paliktu mums pierastais cenu līmenis.

Pārejai uz Latvijas naudu jānotiek tās apmaiņas ceļā pret pašreiz apgrozībā esošiem rubļiem un rubļu izņemšanas ceļā no apgrozības. Naudas apmaiņas kārtībai jānovērš Padomju Savienības robežās darbojošos rubļa neierobežota apmaiņas iespēja pret Latvijas naudu, jo rubļa ieviešana un izvešana pāri Latvijas robežai praktiski ir brīva un arī nav reāli kontrolējama. Tajā pašā laikā neizbēgami ir jāiziet no pieņēmuma, ka lielākā daļa no iedzīvotāju rokās esošās naudas ir iegūta kā ienākums par darbu, tādēļ objektīvi nepieciešama ir tās apmaiņšana pret jauno Latvijas naudu.

Ne mazāka problēma ir Latvijas Republikas naudas aprites sakārtošana. Nelīdzsvarotas naudas aprites visbūtiskākās negatīvās sekas pirmām kārtām ir pārliecīgi lielais ar precēm nenosegtais naudas daudzums. 1990. gada sākumā krājkasēs atradās 3,6 miljardi rubļu. Iedzīvotāju mājas noguldījums varētu būt ap 1,3 miljardi rubļu.

Nenokārtotas naudas aprites sekas ir arī ražošanā. Uzņēmumu rēķinos ir gandrīz 1,4 miljardi rubļu, no tiem ceturtdaļa materiālās stimulēšanas fondos. Arī šeit tāpat kā skaidrās naudas aprītē, naudas pārpilnība saistās ar korupcijas parādībām, lieko preču un materiālo vērtību rezervju radīšanu uzņēmumos, konkurences trūkumu, ražotāju varu pār patērētāju un neelastīgo tikai sevi apkalpojošo ražošanas sistēmu.

Ņemot vērā to, ka tuvākā laikā patēriņa priekšmetu un ražošanas līdzekļu ražošanu būtiski palielināt nav iespējams, līdzsvarotas naudas aprites panākšanai jāizņem daļa skaidrās naudas un norēķinu līdzekļu.

Iespējamie ceļi ir sekojoši:

Pirmkārt, ar aizņēmumu palīdzību importa preču pirkšana un to pārdošana iedzīvotājiem par jauno naudu pārliecīgas naudas izņemšanai no naudas aprites. Ņemot vērā republikas Valdības valūtas uzkrājumu šodienas un arī rītdienas vēl zemo līmeni, šāda kredīta lielums būtu stipri limitēts.

Otrkārt, daudzu uzņēmumu pārvēršana par akciju sabiedrībām un akciju pārdošana par skaidru naudu, varbūt dažos gadījumos arī par ārzemju valūtu. Te iespējami divi varianti. Saskaņā ar pirmo variantu, no akcijām iegūtā summa tiek pilnībā nodota valstij (Latvijas banka), izņemta no Latvijas naudas

apgrozības, kas izveido Latvijas bankas valūtas rezervi. Pēc otrā variantā, no akciju pārdošanas iegūtā nauda tiek sadalīta zināmās proporcijās starp Latvijas bankas rezervi un Latvijas Republikas budžetu neatliekamam Valdības programmu risināšanai.

Naudas apgrozības normalizēšanai un arī lai palielinātu iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti lietderīgi valsts uzņēmumus izpārdot akciju veidā.

Akciju sabiedrību dibināšanas ideja pati par sevi nav nekāds jaunums, to nepieciešamības pamatojums ir saistīts ar īpašumattiecību pilnīgošanu.

Ireārkārt, dzīvokļu un māju pārdošana iedzīvotājiem to īpašumā, likumdošanas ceļā nosakot, pilsoņu tiesības uz viņu īpašumā esošo apdzīvojamo platību.

Ceturtkārt, jaunu Latvijas aizņēmumu obligāciju izlaišana un pārdošana iedzīvotājiem.

Aplēses liecina, ka visi ierpiekš minētie pasākumi dotu iespēju izņemt no skaidras naudas apgrozības aptuveni 1,5 miljardu rbļ. Tas pamatā arī problēmu atrisina. Varam rēķināties, ka daļu rubļu paliks arī neapmainīta, sakarā ar vajadzību ceļot uz citām republikām vai darīt tur iepirkumus, daļu rubļu ar piemērotu apmaiņas kursu varētu pārdot tirdzniecības uzņēmumiem vai kooperatīviem patēriņa preču papildinošai iepirkšanai republikā.

Latvijas naudas aprites sakārtošana ir iespējama, bet priekš tam vajadzīgo līdzekļu avoti pastāv tikai patreiz, bet ne vēlāk. Tā, piemēram, patēriņa preču pirkšana par valūtu un tālāka pārdošana ar augstu rentabilitāti ir iespējama tikai tagad. Ar šādu ienākumu avotu rēķinājušies daudzi kopuzņēmumi,

kooperatīvi un pēc gada vai diviem šeit iespējas peļņas iegūšanai var ievērojami samazināties. Tas pats attiecas uz akciju sabiedrību nodibināšanu: mūsu valstiskajā sektorā īpašuma attiecībām jāmainās tūlīt. Ja atliekam akciju sabiedrību izveidošanu uz vēlāku laiku, cieš ekonomiskā sistēma, ja darīsim to pirms pārejas uz savu naudu, tad mūsu republikas naudas aprīte iegūs no tā maz.

Valdība paredz tautas saimniecības ražojošo sfēru maksimāli orientēt uz ekonomisko darbību valūtas pašfinansēšanas apstākļos. Pašreiz Latvijas tautas saimniecības uzņēmumu lielākā daļa, nespēj apmierināt savas vajadzības pēc materiāliem, izejvielām un iekārtām, kas tiek centralizēti pirktas par valūtu. Šai ziņā ir atsevišķas apakšnozares, kuras piegādā eksportam zema tehnoloģiskā apstrādes līmeņa preces un izejvielas (kūdras rūpniecības uzņēmumi, apvienība "Latvijas mežs", Ventspils naftas pārsūkņēšanas bāze).

Jāņem vērā, ka šodien daļa republikas tautas saimniecības nozaru (visa sociālā sfēra, komunālā saimniecība, transports u.c.) praktiski nav spējīgas nopelnīt sev nepieciešamos valūtas līdzekļus. Tās ar valūtas līdzekļiem jānodrošina no Valdības centralizēta valūtas fonda.

Pilnīga republikas pāreja uz valūtas pašfinansēšanos pakāpeniski tiks veikta šādos virzienos:

- izdarot nepieciešamās strukturizmaiņas ražošanā. Tie uzņēmumi, kuri nespēj pietiekamā daudzumā pelnīt valūtu savām un republikas vajadzībām, ir jāpārprofilē cita veida produkcijas ražošanai, kas atkarīgas no importa, vai arī tie jāslēdz un jāpiedāvā ārzemju firmām dažādu kopēju ražotņu izveidošanai;

- saņemot daļu nepieciešamās valūtas vai arī ražošanai nepieciešamās centralizēti iepirktās importa izejvielas, iekārtas un materiālus no Centra. Ir pamats uzskatīt, ka Latvijai ir tiesības uz daudz lielāku PSRS valūtas ieņēmumu daļu nekā tikai Latvijā saražotās eksporta produkcijas vērtība, jo PSRS valūtas ienākumus galvenokārt veido ieguvējnozaru produkcijas eksports, bet šo nozaru attīstīšanā ir izmantoti visu republiku, tai skaitā arī Latvijas līdzekļi un darbs.

Valdības turpmākais uzdevums ir mainīt eksporta un importa negatīvo saldo, kas ir vairāk nekā 300 miljonu dolāru. Tas izskaidrojams ar to, ka Latvijas rūpniecība, izmantojot centralizēti par valūtu pirktas izejvielas, iekārtas un materiālus, gatavo produkciju par rubļiem piegādā Padomju Savienībai.

Valdība valsts ekonomisko politiku attiecībā pret Rietumu tirgu virzīs uz tādu eksportnozaru attīstību, kurām republikā ir reāla izejvielu bāze un tradīcijas. Tās ir:

- kokapstrādes, papīra un celulozes rūpniecība, ieskaitot meža produktu pilnu ķīmisko pārstrādi;
- būvmateriālu rūpniecība;
- lina un vilnas ražošana un šo materiālu izstrādājumu izgatavošana, kā arī atsevišķas vieglās rūpniecības nozares;
- pārtikas rūpniecība;
- atsevišķas mašīnbūves un aparātbūves nozares;
- farmaceitiskā rūpniecība;
- ārzemju tūrisms.

Šodienas apstākļos ārkārtīgi svarīgi iegūt rietumu tehnoloģiju un tehniku. Tāpēc Valdība veicinās kooperētu

ražošanu, kā arī kopuzņēmumu veidošanu un darbību ražošanas nozarēs.

Valdība paredz panākt tādu lielu valūtas ieguves apotu kā ostu, dzelzceļa, kuģniecības pāreju no PSRS jurisdikcijas Latvijas jurisdikcijā.

Tuvāko 2 vai 3 gadu laikā ir jāatstāj uzņēmumiem maksimāli iespējama valūtas summa, ko tie nopelnījuši, un jāveic iespējami maza valūtas iegūšanu daļas centralizācija Valdības valūtas fondā, lai nākamā posmā uzņēmumiem būtu iespējas attīstīt un modernizēt ražošanu. Pēc tam, sākot ar 1993.-1995. gadu, pavērtos iespēja šiem uzņēmumiem nodot centralizētajā Valdības valūtas fondā vairāk līdzekļu, kurus varēs izlietot sociālās sfēras attīstībai.

Vienlaikus Valdība uzskata, ka jānotiek pārvērsienam uz ražošanas kapitāla importu tieši investīciju veidā. Tas dotu ieguvumu laika ziņā. Šajā gadījumā valstij-importētājam nevajag maksāt nekādus procentus. Tieši otrādi, tā saņem no ārzemju investora ienākumu nodokli, nomas un citus maksājumus. Svarīgi ir arī tas, ka kompānija, kura izšķirusies par kapitāla ieguldīšanu Latvijā, veic visu ražošanas ciklu, sākot no uzņēmuma izveidošanas līdz produkcijas realizācijai. Tā ir ieinteresēta apgādāt uzņēmumu ar labāko tehniku un tehnoloģiju, nodot visus jaunatklājumus, apmācīt darbaspēku. Tādējādi tiek atklāts pats īsākais ceļš vietējā tirgus piesātināšanai ar deficīto produkciju un paātrināta eksporta attīstība Latvijā.

Ražošanas kapitāla importam jārada nepieciešamā infrastruktūra, tai skaitā:

- patstāvīgs muitas dienests,

- finansu infrastruktūra (banka, birža, apdrošināšanas sabiedrības u.c.),
- operatīvi pasta sakari un elektrosakari,
- mūsdienīgs pasažieru un preču transports,
- atbilstošs serviss un apmācīti kadri.

Valdība ir jau sākusi izstrādāt pasākumu kompleksu, kas stimulētu šos faktorus. Tiks radīti biznesa centri, dodot iespēju ārvalstu firmu pārstāvniecībām atrasties Rīgā.

Darbs ar ārvalstu kapitāla iesaistīšanu izvirza nepieciešamību Valdībai risināt trīs problēmas. Pirmkārt, kādos apmēros, kur un ar kādiem nosacījumiem iesaistīt ārvalstu kapitālu. Otrkārt, nodrošināt ārzemju investoriem atbilstošu ieinteresētību to darīt. Jābūt drošiem likumdošanas pamatiem, kas garantētu ārzemju īpašuma aizsargāšanu, ārzemju juridisko un fizisko personu tiesības. Treškārt, lai novērstu iespējamās kolīzijas kapitāla importā, jāņem vērā un jāizmanto valsts regulējošā loma un arodbiedrību ietekme. Katrai ārzemju kompānijai jādzīvo pēc republikas likumiem.

Nepieciešama speciāla ilgtermiņa darbības programma ārzemju kapitāla iesaistīšanai kā organiska Valdības programmas sastāvdaļa ekonomikas pārkārtošanai. Tradicionālā shēma nav pieņemama: kad meklējam kredītus patērīna preču importam vai preces, ko pārdot pretim. Šāda shēma var tikt izmantota uz laiku un atsevišķās konkrētās situācijās.

3. IEDZĪVOTĀJU SOCIĀLĀ AIZSARGĀTĪBA

Valdības politika iedzīvotāju sociālās aizsargātības jomā pirmām kārtām vērsta uz to, lai sociāli neaizsargātām un mazaizsargātām iedzīvotāju grupām paaugstinātu dzīves līmeni līdz noteiktajam iztikas minimumam, bet pārējām - nodrošinātu sasniegtā dzīves līmeņa saglabāšanu. Visu iedzīvotāju dzīves līmeņa tālāku paaugstināšanu nodrošinās tautsaimniecības efektivitātes kāpinājums.

3.1. Darbs un darba alga

Republikas iedzīvotāju galvenā un vienīgā sociālā garantija ir viņu darbs un tam atbilstošs atalgojums.

Republikas Valdībai jānosaka tikai darba samaksas minimālais apjoms, minimālās tarifa likmes un minimālā alga. Augstākā Padome nosaka darba laika maksimālo ilgumu un atvaļinājuma minimālo laiku.

Visus ar darba samaksu saistītos konkrētos jautājumus (likmes un nosacījumus, darba normas, darba laiku un atpūtas režīmu) nosaka katrā uzņēmumā, saskaņojot tos ar arodbiedrību.

Minimālais darba algas līmenis, ņemot vērā dzīves dārdzības indeksa izmaiņas, attiecīgi jāievēro visiem darba devējiem, kā arī visām no budžeta finansējamām organizācijām.

3.2. Nodarbinātība un strādājošo pārkvalificēšanas sistēma

Pārejot uz daudzveidīgām īpašuma formām un struktūrpolitikas izmaiņām, darba tirgus veidošanās rezultātā Latvijā var parādīties bezdarbs. Valdības uzdevums ir sociāli aizsargāt šos

nenodarbinātos cilvēkus. Pašlaik republikas tautas saimniecībā vidēji ir 28-30 tūkst. brīvu darba vietu, bet pēc pārejas uz jaunām saimniekošanas formām darba spēka pārpalikums, par pamatu ņemot pasaules praksi, varētu būt 2-4% no nodarbināto skaita, tas ir, 23-48 tūkst. cilvēku.

Valdība bezdarbnieku sociālo aizsardzību nodrošinās:

1. Izmaksājot pabalstu bezdarbniekam (90% no iztikas minimuma).
2. Radot bezdarbniekam iespējas pārkvalificēties vai paaugstināt kvalifikāciju.
3. Realizējot aktīvu nodarbinātības politiku (stimulējot jaunu darba vietu izveidi, ieviešot netradicionālu darba režīmu).

Šo problēmu risināšanai Valdība:

1. Pieņems likumu par nodarbinātību, kurš regulēs visus ar bezdarbu saistītos jautājumus.
2. No sociālās apdrošināšanas maksājumiem radīs īpašu fondu, no kura tiks finansēti visi ar bezdarbu saistītie izdevumi.
3. Reorganizēs darbā iekārtošanas dienestu, izveidojot darba biržu, kuru finansēs no iepriekš minētā fonda. Vienlaikus tiks paplašināta automatizētā darba vietu vakanču un bezdarbnieku uzskaitē un izveidota valsts sociālās apdrošināšanas sistēma bezdarbniekiem.
4. Tiks izstrādāts elastīgs nodokļu diferencēšanas mehānisms, lai uzņēmumus un iestādes ieinteresētu aktīvi iesaistīties iedzīvotāju profesionālās meistarības paaugstināšanā, šai nolūkā atskaitot līdz 5% no peļņas.

Valdība vērs uzmanību uz problēmām Latvijas iedzīvotāju

41

ataudzes jomā. 1989. gadā un pirmajos piecos 1990. gada mēnešos ir pazeminājusies dzimstība, tādēļ netiek nodrošināta pat vienkārša paaudžu nomaiņa. Tāpēc:

1) jārada nacionālā programma "Latvijas iedzīvotāji", kurā būtu noteikti pasākumi šo jautājumu risināšanai;

2) jārealizē pārdomāta ekonomiskā politika iedzīvotāju izvietojuma un starprepublikāniskās migrācijas jomā. Ir jāpieņem likums par imigrāciju, jāizveido imigrācijas dienests.

3.3. Dzīves iztikas minimums

Apstākļos, kad notiek republikas pāreja uz tirgus ekonomiku un paplašināsies privatizācijas procesi, kā arī, ņemot vērā prognozējamo patēriņa preču cenu pieaugumu, Valdībai jāgarantē atsevišķu iedzīvotāju kategoriju dzīves iztikas minimums (minimālās nodrošinātības budžets).

Minimālās nodrošinātības budžets ietver izdevumus pārtikas produktu, rūpniecības preču iegādei un pakalpojumu apmaksai, kā arī brīvprātīgos un obligātos maksājumus un nelielu uzkrājumu daļu. Iztikas minimums ir apmēram 2/3 no šīs summas, un tas raksturo dzīvei elementāri nepieciešamo līdzekļu minimumu.

Minimālās nodrošinātības budžets un iztikas minimums 1990. gadā pēc orientējošiem aprēķiniem ir šāds (rubļos mēnesī):

	Minimālās materiālās nodrošinātības budžets	Iztikas minimums
Vidēji uz vienu iedzīvotāju	179	118
Vidēji uz vienu pensionāru	157	104

Salīdzinājumā ar pašreizējo stāvokli var secināt, ka Latvijas Republikā katrs piektais cilvēks saņem mazāk par dzīves iztikas minimumu. No kopējā iedzīvotāju skaita 2,4 procentiem cilvēku, rēķinot uz vienu cilvēku mēnesī, 1989. gadā ienākums bija līdz 75 rubļiem, attiecīgi 7,4% iedzīvotāju - no 75,1 līdz 100 rubļiem un 12,6% iedzīvotāju - no 100,1 līdz 125 rubļiem mēnesī. Tātad 22,4 procenti iedzīvotāju mēnesī saņēma mazāk par 125 rubļiem. 1985. gadā bija 39,5 procenti šādu iedzīvotāju.

Valdība atzīst, ka patlaban par dzīves iztikas minimumu var uzskatīt 100 rubļu mēnesī. Šāds iztikas minimums, ņemot vērā esošo "patēriņa grozu", ir tiem iedzīvotājiem, kuru ienākums (pēc ģimeņu budžeta apsekojuma datiem), mēnesī nepārsniedz 125 rubļus. Tas noteikts, ievērojot pašreizējās vidējās cenas, par kādām ģimene iegādājas pārtiku, nepārtikas preces un medikamentus.

Turpmāk Valdība praktizēs cenu indeksācijas metodi, regulāri informēs iedzīvotājus par iztikas minimumu un paaugstinās to atbilstoši cenu pieauguma indeksam.

Visām iedzīvotāju kategorijām Valdība paredz piemērot vienas cenas. Nav paredzēts noteikt zemākas cenas maznodrošināto iedzīvotāju kategorijai.

Vienlaikus situācijā, kad veidojas toļ vai citu patēriņa preču resursu deficīts (tikai "patēriņa groza" ietvaros), Valdība ar talonu un kartiņu sistēmas palīdzību garantē atsevišķu preču iegādes iespējas dažām iedzīvotāju kategorijām -

darba nespējīgajiem iedzīvotājiem, I un II grupas invalīdiem un daudz bērnu mātēm. Šāda situācija var izveidoties republikas iekšējā tirgus nepietiekamas aizsargātības apstākļos un pašvaldību orgāniem uz to jāreaģē elastīgi un iejūtīgi.

Ja notiek preču cenu pieaugums, Valdība paredz to kompensēt:

1. Ģimenēm ar bērniem, nosakot kompensāciju atkarībā no bērnu skaita ģimenē (absolūtas summas veidā ģimenei par katru bērnu). Līdzekļu avots ir valsts budžets.

2. Pensionāriem attiecīgi paaugstinot pensijas minimālo līmeni atbilstoši likumam par pensijām. Līdzekļu avots ir Pensiju fonds.

Ievērojot to, ka arī pensionāru dzīves apstākļi (viens un tas pats pensijas minimālais līmenis) ir visai dažādi (diferencēti), vietējās pašvaldības orgānam jāuzņemas atbildība par tā teritorijā dzīvojošiem pensionāriem. Pašvaldību budžetā jāparedz arī tie līdzekļi, kuri izmantojami pensionāru papildu materiālajai nodrošināšanai virs likumā par pensijām noteiktajiem līdzekļiem.

3. Izmainot minimālo darba algu (amata likmes, dienas un stundu likmes) tajās tautsaimniecības nozarēs, kuru funkcionēšana notiek uz valsts budžeta rēķina. Līdzekļu avots ir valsts budžets.

4. Dzīves iztikas minimuma izmaiņas ražošanas nozarēs nodarbinātajiem sedzot ar izmaiņām darba samaksas noteikumos starp darba devēju un strādājošo. Darba devējam, slēdzot darba līgumu, jāievēro minimālās darba samaksas likmes. Paaugstinātās izmaksas par darbaspēku iekļausies uzņēmēja kopējās ražošanas izmaksas. Līdzekļu avots ir uzņēmumu ienākumi.

5. Pieaugot preču cenām un pakalpojumu tarifiem, kompensācija pārējām strādājošo kategorijām (tie, kuri saņem pensiju, atalgojumu virs dzīves iztikas minimuma) tiek veikta, ievērojot republikas konkrētās budžeta iespējas un vienojoties ar darba devēju.

Dzīves iztikas minimuma konkrētās aplēses kalpo gan Valdībai, arodbiedrībām, sociālai nodrošināšanai un darba devējiem, gan arī katrai atsevišķai personai.

Iztikas minimums gada laikā periodiski jākorrigē atkarībā no dzīves dārdzības izmaiņām, ievērojot inflāciju un patēriņa struktūras izmaiņas. Pieaugot dzīves dārdzības (izmaksu) indeksam, vienlaikus nosakāms iedzīvotājiem nodarīto zaudējumu kompensācijas mehānisms un kompensācijas avoti pēc iepriekš aprakstītās shēmas.

Dzīves dārdzības līmeņa pieļaujamās izmaiņas nedrīkst pārsniegt 7 procentu ietvaru. Ja dzīves dārdzības pieaugums vai samazinājums noteiktajā laika posmā pārsniedz 7%, Valdībai jāveic pasākumi iedzīvotāju ienākumu korigēšanai

Pirmām kārtām tas saistās ar dzīves dārdzības indeksa aprēķināšanu un iedzīvotāju naudas ienākumu indeksāciju. Lai to veiktu, tiek noteikts "patēriņa groza" saturs naturālās mērvienībās dažādām iedzīvotāju sociālajām grupām un izveidots cenu un tarifu dinamikas reģistrācijas mehānisms tirdzniecībā un pakalpojumu sfērā. "Patēriņa groza" saturu apstiprina Ministru Padomē uz laiku līdz 5 gadiem. Valdība apstiprina oficiālo dzīves dārdzības indeksu pēc starptautiski pieņemtās metodes.

Pēc nepieciešamo priekšdarbu veikšanas Valdība paredz pieņemt izskatīšanai lēmumu par iedzīvotāju naudas ienākumu indeksāciju. Svarīgākais jautājums - nodrošināt objektīvu un regulāru informāciju par iedzīvotāju naudas ienākumiem un patēriņa preču un pakalpojumu cenu līmeni un tā izmaiņām. Šajā nolūkā paredzēts ieviest deklarācijas par iedzīvotāju (ģimenes) naudas ienākumiem, kuras ik gadu iesniedzamas finansu iestādēm. Deklarācijas ļaus novērtēt ienākumu lielumu uz vienu ģimenes locekli tipiskajās iedzīvotāju grupās un noteikt tām kompensācijās apjomus. Līdztekus tiks pilnveidots cenu izmaiņu registrācijas mehānisms, aptverot ar to pēc iespējas plašāku preču nomenklatūru visās tirdzniecības sistēmās (valsts, kooperatīvā, individuālā, tirgus un citās tirdzniecības sistēmās) un visā republikas teritorijā. Šim nolūkam jārada cenu regulatoru dienests.

Sakarā ar to, ka iedzīvotāju ienākumu indeksāciju varēs veikt ne ātrāk kā 1991. gadā, dzīves dārdzības celšanās dēļ šogad nepieciešams ieviest pagaidu kompensācijas mehānismu. Pēc Valdības ierosinājuma sākot ar šī gada 1.jūliju daļēji veikta mazapgādāto ģimeņu materiālā stāvokļa uzlabošana. Šim nolūkam izveidots sociālās nodrošināšanas fonds, iesaistot līdzekļus no merķpielikuma alkoholam, alum un tabakas izstrādājumiem.

3.4. Iedzīvotāju sociālā nodrošināšana

Latvijā uz 1990. gada 1. janvāri bija 646 tūkst. pensionāru un pabalstu saņēmēju, tātad katrs ceturtais iedzīvotājs ir valsts aprūpē. Šis skaits jāpapildina ar to personu skaitu,

kuras saņem militāras pensijas no Aizsardzības ministrijas fondiem. Strādniekiem un kalpotājiem vidējais pensijas lielums 1989. gadā bija 94 rubļi mēnesī, kolhozniekiem - 80 rubļi, vecuma pensionāriem - attiecīgi 100 un 81 rublis mēnesī.

Pavisam republikā uz šī gada sākumu bija 571 tūkst. maznodrošinātu pensionāru un pabalstu saņēmēju, tajā skaitā 479 tūkst. vecuma pensiju saņēmēji, 65 tūkst. invaliditātes pensiju saņēmēji un 35 tūkst. pabalstu saņēmēji apgādnieka zaudējuma gadījumos.

Lai celtu veco cilvēku, invalīdu un ģimeņu, kurās ir bērni, dzīves līmeni, nodrošinātu viņu vajadzību apmierināšanu sociālās aprūpes jomā un materiālo labumu sadalē, Valdība paredz izstrādāt un ieviest Latvijas Republikas likumu "Par valsts pensijām", nosakot minimālo pensiju ne mazāku par iztikas minimumu, un atbilstoši republikas finansiālajām iespējām palielināt pensiju maksimālo apmēru.

Paredzēts izveidot Sociālās nodrošināšanas ministrijas Sociālās nodrošināšanas fondu, lai reāli nodrošinātu sociālās aprūpes un apdrošināšanas sistēmas veidošanu, - kā arī pensionēšanai, pabalstiem un citiem mērķiem paredzēto līdzekļu efektīvu apriti. Pensiju reformas ietvaros valstij jāpārņem savā rīcībā valsts sociālās apdrošināšanas fonds (no arodbiedrībām).

Pensiju fonds veidosies no šādiem avotiem:

- 1) darba devēju valsts sociālās apdrošināšanas maksājumi;
- 2) pilsoņu sociālās apdrošināšanas maksājumi;
- 3) pensiju nodeva (atskaitījumi), ko ietur no strādājošo pensionāru pensijām;
- 4) valsts budžeta līdzekļi;
- 5) citi iesaistītie līdzekļi.

4. TAUTSAIMNIECĪBAS STRUKTŪRPOLITIKA

4.1. Tautsaimniecības kopējās problēmas

Valdības struktūrpolitika būs vērsta uz to, lai tiktu izmantotas Latvijas Republikas izdevīgā ģeogrāfiskā un ģeopolitiskā stāvokļa priekšrocības - tradicionālais Austrumu un Rietumu kontaktu ceļš, jūra un neizsalstošas ostas, ceļu tīkls (īpaši dzelzceļa tīkls), naftas un gāzes vadu tīkls.

Tautsaimniecības struktūrpolitikas pamatā jāliek Latvijās Republikas dabas resursu pilnīga un racionāla izmantošana, sākot ar koksnī, būvmateriālu izejvielām, lauksaimniecības produkciju un beidzot ar visām otrreizējām izejvielām. Reizē ar to struktūrpolitikā jāievēro arī iespēja, ka atjaunotā ģeoloģijas zinātne var nodrošināt pagaidām nezināmu izejvielu bagātību un enerģijas avotu skaidrošanu, kas noteikti tiks izdarīt korekcijas šajā politikā.

Nozaru attīstības perspektīvas jārisina, izejot no tā, vai viss jāorientē uz pašapgādi (piemēram, uz pašapgādi ar cukuru) vai panākot normālu adaptāciju pasaules tirgū (ievērojot cenu svārstības) gan Austrumu, gan Rietumu virzienā.

Valdība virzīs struktūrpolitiku uz Latvijas Republikas tautsaimniecības starpvalstu sakaru saglabāšanu un tālāku pilnveidošanu, specializējoties noteiktu izstrādājumu izgatavošanā realizācijai ārpus republikas tādos daudzumos, kas dod iespēju nodrošināt optimālus ražošanas apjomus.

Latvijas Valdība arī turpmāk veidos savu ekonomiku ciešā kopsakarā ar PSRS resursiem un noieta tirgu. Ekonomisko sakaru saraušanā objektīvi nav ieinteresēta ne Latvija, ne arī PSRS. No Latvijas produkcijas piegādēm diezgan jūtami ir atkarīga vairāku PSRS tādu rūpniecības nozaru funkcionēšana, kurās ir

liels nodarbināto skaits, kā arī patērīga tirgus apgāde ar dažiem rūpniecības izstrādājumiem. Latvijas tautsaimniecības īpatsvars PSRS ražošanas kopapjomā ir liels vairākos produkcijas veidos: piemēram, pasažieru elektrovilcieni un dīzeļvilcieni, telefona centrāles un aparāti, saldēšanas iekārtas, mikroautobusi, radiouztvērējierīces, velas mazgājamās mašīnas, mopēdi, slaukšanas iekārtas, atsevišķas lauksaimniecības mašīnas, trikotāžas un galantērijas izstrādājumi, pievadkēdes, finieris, sērkokociņi. Caur Rīgas un Ventspils ostu tiek realizēta vairāk nekā puse no PSRS Baltijas baseina ostu visa kravas apgrozījuma.

Ražošanas tehniskā līmeņa un efektivitātes kāpināšanas interesēs tiks izmantotas reālās iespējas ārvalstu tehnoloģijas un ražošanas organizācijas pārņemšanai un ieviešanai, izmantojot visus iespējamus līdzekļus, arī kopuzņēmumu organizēšanu un ārzemju investīcijas. Valdība veiks ekonomiski attīstīto valstu kapitāla, tehnoloģijas, "nou-hov" iesaistīšanu Latvijas tautsaimniecībā, lai nodrošinātu tehniski progresīvu, ekonomiski efektīvu nozaru attīstību republikā. Šo procesu Valdība veicinās, pieņemot likumus par ārvalstu investīciju aizsardzību, to kapitālu, peļņas un dividendu repatriācijas nodrošinājumu, regulējot muitas nodokļus par izejvielu un gatavās produkcijas importa un eksporta operācijām.

Valdība regulēs Latvijas ekonomikas attīstību, tātad arī struktūrpolitiku, pēc prognozējamā iedzīvotāju skaita un, it sevišķi, pēc visu iedzīvotāju skaita ekonomiski aktīvās daļas kā galvenā faktora, kas nosaka republikas vajadzības un attīstības iespējas atkarībā no noteikta zinātniski tehniskā

Prograsa sasniegumu līmeņa un iedzīvotāju nodarbinātības struktūras. Tuvākajos gados pilnīgi jānovērš iedzīvotāju skaita pieaugums, ko veido mehāniskā pieplūde no PSRS republikām. Neliels pieaugums pieļaujams tikai uz Latvijas pamatiedzīvotāju atgriešanās rēķina. Nevēlamā imigrācija 1989. gada februārī pieņemtā Valdības lēmuma rezultātā jūtami samazinājusies, tomēr tā nav apturēta pavisam. Tāpēc jāpieņem imigrācijas likums, kurā būtu ievērotas gan Latvijas Republikas un vietējās pašvaldības orgānu, gan arī pašu migrantu intereses un vajadzības.

Saskaņā ar demogrāfu prognozēm republikas pastāvīgo iedzīvotāju skaits un to sadalījums pa vecuma grupām dabiskā pieauguma rezultātā mainīsies šādi:

	1990.g.	1995.g.	2000.g.	2005.g.
Pastāvīgo iedzīvotāju vidējais skaits gadā (tūkstoši)	2695	2735	2770	2810
no tiem:				
pirms darbspējīgā vecuma	621	620	630	635
darbspējīgajā vecumā	1516	1524	1531	1560
pensijas vecumā	558	591	609	615

Darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita prognozējamais pieaugums tuvākajos 15 gados būs visai neliels. Tāpēc Valdība nepieļaus materiālās ražošanas nozaru tālāku ekstensīvu attīstību. Struktūrpolitika atbilstoši ekonomiski attīstīto valstu praksei veicinās darba ražīguma pieaugumu, lai varētu

*Tk ir
Ierakstīts:
Mācībspējas
vecums
restroktīvais
vecums
Krai
(ar
pēc
bet ar
pēc
stādīt
vecuma)*